MÜCÂDELE

﴿٥٨﴾ سُورَةُ الْمُجَادَلَةِ

Mücadele suresi, dal üstün de esire de okunabilir, ikincisi daha ma'ruftur. Buna « قَدْ سَمِعَ » Suresi dahi denilir. Hazreti Übey radıyallahü anhın mushafında surei Zıhâr denilmiş olduğunu da Âlûsî zikreder. Bu Sûrei celîle Medenîdir. Atadan: Aşri evvel Medenî bakısi Mekkî diye de bir rivayet vardır. Kazıy Beyzavî bunun aksini, ya'ni aşri evvel Mekkî bakısi Medenî denildiğini kaydetmiştir.

Âyetleri - Mekkî ve medenî ta'dadında yirmi bir, sairlerinde yirmi ikidir. Ihtilaf « فِى الْاَذَلِّينَ » dedir.

Kelimeleri - Dört yüz doksan üçtür.

Harfleri - Bin dokuz yüz doksan ikidir.

Fasılası - ر٠م٠د٠ذ٠ز harfleridir.

« دالك » kesriyle elmücadile, ismi fail müfred müennes olup « الَّتِى تُجَادِلُكَ فِى زَوْجِهَا » buyurulduğu üzere mücadele eden kadın demektir. « دالك » fethiyle mücadele ise bunun masdarıdır. Maamafih gerek bu kadının mücadelesine ve gerekse Surenin diğer âyetlerinde kâfirler ve münafıklarla olan mücadele mazmunlarına dahi muntabık olur. Mücadele esasen çekişmek, ya'ni iki tarafın kendi da'vasını isbat için tekrar tekrar suâl ve cevab ile karşılaşması, şiddetle münakaşa ve muhasame etmesi demektir.

Hadîd suresinden sonra mücadele Suresinin başlaması ne kadar mânalı olduğunu da beyana hacet yoktur.

Sh:»4773

Hadîd suresi « وَاللّٰهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ » diye hıtam bulmuştu. Bu Surede evvel emirde

Allah tealânın bir kadın hakkında tecelli eden fadlının beyaniyle başlıyacak, sonra da Allah ve Resulü ile yarışa kalkışan kâfirlere ve münafıklara hadlerini bildirecek ve nihayet mü'minlere va'di rıdvan ile hıtam bulacaktır. Bu suretle işbu mücadele Suresinin evvel emirde kadın ve aile hukukunun tanzımine dair ahkâm ile başlaması hem dinden maksud olan adâletin icrası için ilk evvel en zaıyfların şikâyetlerini dinleyip insaf ve rahmet dairesinde haklarının mümkin olduğu kadar ihkakı lüzumuna hem de düşmanlarla çarpışmazdan evvel dahilî umurun tanzîmi vücubuna bir tenbih gibidir. Şöyleki:

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

﴿١﴾ قَدْ سَمِعَ اللّٰهُ قَوْلَ الَّتِى تُجَادِلُكَ فِى زَوْجِهَا وَتَشْتَكِى
اِلَى اللّٰهِ ۖ وَاللّٰهُ يَسْمَعُ تَحَاوُرَكُمَا ۚ اِنَّ اللّٰهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ ﴿٢﴾
اَلَّذِينَ يُظَاهِرُونَ مِنْكُمْ مِنْ نِسَآئِهِمْ مَا هُنَّ اُمَّهَاتِهِمْ ۖ اِنْ اُمَّهَاتُهُمْ
اِلَّا اللَّٰئِ وَلَدْنَهُمْ ۗ وَاِنَّهُمْ لَيَقُولُونَ مُنْكَرًا مِنَ الْقَوْلِ وَزُورًا ۗ وَاِنَّ
اللّٰهَ لَعَفُوٌّ غَفُورٌ ﴿٣﴾ وَالَّذِينَ يُظَاهِرُونَ مِنْ نِسَآئِهِمْ ثُمَّ
يَعُودُونَ لِمَا قَالُوا فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مِنْ قَبْلِ اَنْ يَتَمَآسَّا ۚ ذٰلِكُمْ
تُوعَظُونَ بِهٖ ۚ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿٤﴾ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ
فَصِيَامُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ مِنْ قَبْلِ اَنْ يَتَمَآسَّا ۚ فَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ

فَاِطْعَامُ سِتّٖينَ مِسْكٖينًاۜ ذٰلِكَ لِتُؤْمِنُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِهٖۜ وَتِلْكَ حُدُودُ اللّٰهِۜ وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ اَلِيمٌ﴿﴾

Sh:»4774

﴿٥﴾ اِنَّ الَّذٖينَ يُحَآدُّونَ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ كُبِتُوا كَمَا كُبِتَ الَّذٖينَ مِنْ قَبْلِهِمْۜ وَقَدْ اَنْزَلْنَآ اٰيَاتٍ بَيِّنَاتٍۜ وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ مُهٖينٌ ﴿٦﴾ يَوْمَ يَبْعَثُهُمُ اللّٰهُ جَمٖيعًا فَيُنَبِّئُهُمْ بِمَا عَمِلُواۜ اَحْصٰيهُ اللّٰهُ وَنَسُوهُۜ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ شَهٖيدٌ﴿﴾

Meali Şerifi

Evet işitti Allah işitti o kadının dediğini ki kocası hakkında sana mücadele ediyor ve Allaha şikâyet eyliyordu, Allah da muhaverenizi dinliyordu, çünkü Allah işidir görür 1 İçinizden « ظهار » ile kadınlarından ayrılmağa kalkışan kimseler bilmelidirler ki: O kadınlar onların anaları değildir, anaları ancak onları doğurmuş olanlardır. Bununla beraber onlar her halde çirkin ve asılsız bir lâkırdı söylüyorlardır.

Maamafih Allahın afvı, mağfireti çok olduğunda da şübhe yoktur 2 Ve öyle kadınlarından zıhar ile ayrılmağa kalkıp da sonra dediklerini geri alacak olanlar onun için ikisi temass etmezden evvel bir kul âzad etmek lâzımdır, bunu duydunuz'a işte siz bununla öğütlenirsiniz, ve Allah her ne yaparsanız haberdardır 3 Ona gücü yetmiyen de ikisi temass etmezden evvel sırasiyle iki ay oruc tutsun, ona da güç yetiremiyen altmış yoksul doyursun, bunlar Allah ve Resulüne iyman edesiniz diyedir ve bunlar Allahın çizdiği hududdur, kâfirler için ise elîm bir azâb vardır 4 Muhakkak ki Allah ve Resulüne had yarışına kalkanlar çarpıldılar, tıpkı onlardan evvelkilerin çarpıldıkları

Sh:»4775

gibi, halbu ki açık açık âyetler de indirmiştik, kâfirlere hem de hakaretli bir azâb var 5 O gün ki Allah onları hep ba's edecekte bütün yaptıklarını kendilerine haber verecek, Allah onu bir bir saymış onlarsa onu unutmuşlardır, Allah her şeye şahiddir 6

1. ﴿قَدْ سَمِعَ اللّٰهُ﴾ - « قد » tahkık ve tevkı' ya'ni vukua intizar ma'nalarına geldiğinden meal şu olur: evet Allah işitti, hakikaten beklendiği gibi işitti, dinleyip iycabını icra etti ﴿قَوْلَ الَّتِی تُجَادِلُكَ فِی زَوْجِهَا وَتَشْتَكِی اِلَی اللّٰهِ﴾ o kadının sözünü ki zevci hakkında sana mücadele ediyor ve Allaha şikâyet eyliyordu - gam ve kederini döküyor, çaresini istiyordu. Rivayetlerin hasılına göre bu âyetlerin inmesine sebeb olan bu kadın Ensardan Evs ibni Samitin zevcesi Havle binti Sa'lebe idi. Vak'a şöyle olmuştu: Zevci bulunan Evs ibni Samit - ki Ubade ibni Samitin biraderi idi - ıhtiyarlamış, titizlenmişdi bir gün kadın kendisinden bir şey istemiş, oda öfkelenib « اَنْتِ عَلَیَّ كَظَهْرِ اُمِّی = sen bana anamın sırtı gibisin» deyivermişti ki buna zıhar ta'bir olunur. Cahiliyye örfünde bir adam karısına bu sözü söylediği zaman o kadın ona haram olurdu. Bir daha alamazdı. Bu hadise islâmda ilk vaki' olan bir zıhar olmuştu, derken çok geçmeden söylediğine pişman olup kadını kendine çağırmış, kadın imtina' etmiş «canım elinde olan rabbime kasem ederimki sen o lakırdıyı söyledikten sonra Allah ve Resulü hukmünü verinciye kadar sen benim yanıma gelemezsin, git Resulullaha danış» demişti. Zevc «Ben utanırım Resulullaha bunu soramam» cevabında bulunmakla kadın «ben gider sorarım» deyip Resulullahın hanei saadetinde huzuruna vardı. «Ya Resulallah: Evs beni tezevvüc ettiğinde ben genc idim, mergub idim, vaktâki yaşım ilerledi, bir çok evlâdları oldu,

Sh:»4776

şimdi beni anası gibi kıldı, kimsesiz bırakıverdi, eğer bana bir ruhsat bulur da beni yine onunla geçindirirsen beyan buyur ya Resulâllah» diye arzıhal etti. Resulullah «Ben şimdiye kadar bu babda bir şey ile emrolunmadım, re'yim haram olmuşsun» buyurdu. Kadın «vallahi talâk zikretmedi» dedi. Resulullâh «Haram olmuşsun» buyurdu. «Kurbanın olayım nazar buyur ya Nebiyyallah» dedi, bu yolda Resulullaha kirâren mirâren mücadele etti, sonra da Allaha arzı şikâyet ederek «Allahım yalnızlığımın şiddetinden ve bana zor gelecek olan ayrılmamın acısından sana şikâyet ederim, küçük çocuklarım var, onları ona bıraksam zayi' olacaklar, kendime alsam aç kalacaklar» diye ağılyor, başını göğe kaldırıyor «Allahım sana şikâyet ederim, Allahım Peygamberinin lisanına bir vahiy indir» diyordu. Oradan ayrılmamıştı, nihayet hakkında Kur'an nâzil oldu, vahyin şiddeti açıldıktan sonra Resulullah Sallâllahü aleyhi vesellem «Ya Havle müjde» buyurdu. «

قَدْ سَمِعَ اللّٰهُ قَوْلَ الَّتِى تُجَادِلُكَ فِى زَوْجِهَا ... اِلَى ... وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ اَلِيمٌ» okudu. Bunun üzerine kadının zevcini çağırttı «O yaptığın yemin ile muradın ne idi?» buyurdu, onun keffareti var mı? Dedi, Aleyhissalâtü vesselâm «Bir rakabe âzad

etmeğe gücün yeter mi?» diye sordu, «Lâ vallah ya Resulâllah ona gücüm yetmez, malımın hepsi gider, rakabe bahalıdır benimse malım azdır» dedi, «Ona gücün yetmezse iki ay sırasiyle oruc tutabilir misin?» buyurdu, «Lâ vallah ben günde üç kerre yemezsem gözümün feri kaçar» dedi, «O halde altmış miskin doyurabilir misin?» buyurdu «Lâ vallah meğer ki bana iane buyurasınız» dedi, Resulullah da «Ben sana onbeş sâ' ile yardım ederim ve bereketine duâ eylerim» buyurdu, bu suretle aralarını düzeltti. Hazreti Aişe radıyallahü anhten rivayet olunur ki şöyle dermiş: «

تَبَارَكَ الَّذِى وَسِعَ سَمْعُه اْلاَصْوَاتَ كُلَّهَا » Ne büyüktür o işitmesi seslerin hepsini ihata buyuran Allah tebareke ve tealâ, ki kadın, Peygamber Sallallahü aleyhi vesellem Hazretlerine halini

Sh:»4777

arzederken öyle yavaş fısıltı ile söylüyordu ki yanlarında ben söylediklerinin ba'zısını işitiyordum, ba'zısını işitmiyordum. Resulullaha zevcinden şikâyet ediyor, ya Resulâllah gençliğimi yedi, karmın ona saçıldı «

نَثَرْتُ لَهُ بَطْنِى » ya'ni ona evlâdlar doğurdum, nihayet sinnim ilerleyip çocuktan kesildiğim zaman bana zıhar yaptı, Allahım sana şikâyet ediyorum diyordu. Yerinden ayrılmadan nihayet Cibril

Aleyhisselâm şu âyetlerle nâzil oldu: « قَدْ سَمِعَ اللّٰهُ قَوْلَ الَّتِى تُجَادِلُكَ فِى زَوْجِهَا وَتَشْتَكِى اِلَى اللّٰهِ » ve yine rivayet olunur ki Hazreti Ömer radıyallahü anh bu kadın yanına geldiği zaman ona ikram ederdi ve Allah tealâ onu dinledi derdi. İbni ebî Hâtim ve Esma ve sıfatta Beyhekî rivayet etmişlerdir: Hazreti Ömer radıyallahü anh nâs ile beraber giderken bu kadın onun durmasını istedi, Hazreti Ömer de durdu ve ona yaklaştı ve elini onun omuzuna koyup onu ı'tina ile dinledi, o da hacetini bitirdi, çekildi gitti, birisi ya emîrelmü'minîn! Şu koca karının karşısında Kureyşin ricalini beklettin dedi, yuf sana kim o biliyor musun? Buyurdu, hayır dedi, bu o kadındır ki Allah tealâ yedi semanın fevkından onun şikâyetini dinledi, bu Havle binti Sa'lebedir, vallah geceye kadar gitmese idi o hacetini bitirmeden ben ayrılmazdım buyurdu. Buharînin tarihinde rivayetine göre müşarünileyha kadın Hazreti Ömere dur ya Ömer! Dedi, o da durdu, kadın ona iri söz söyledi. Birisi ya Emîrelmü'minîn ben bugün gibisini görmedim dedi, Hazreti Ömer radıyallahü anh de şöyle dedi: Nasıl dinlemem ki onu Allah tealâ dinledi de hakkında « قَدْ سَمِعَ اللّٰهُ » âyetlerini indirdi. اهـ. Sebebi nüzulüne dair olan bu rivayetlerden şu da anlaşılıyor ki orf-ü âdet neshedilmedikçe mu'teber olur. Zıhar hakkında henüz bir huküm nâzil olmamış bulunduğu için Resulullah urf-ü teamül mucebince kadına haram olmuşsun buyurmuştur. Bu gibi delîllerden dolayıdır ki âdet muhakkemdir kazıyyesi Fıkıhta bir kaidei külliyye ittihaz olunmuştur.

Yukarıda

Sh:»4778

da geçtiği üzere zıhar islâmdan evvel Arabların orfünde kat'î bir hürmet ifade ediyordu ve bunun hılline bir çare yoktu. Kur'an zıhar olmak üzere söylenen sözün islâma yakışmaz bir münker ve zûr, ya'ni çirkin bir yalan olduğunu beyan etmiş, evvel emirde ondan ihtiraz olunması lâzım geldiğini ve maamafih söylendiği takdirde de hiç hukümsüz kalmayıp yine hürmet hukmünü ifade edeceğini ve ancak münker olarak söylenen o sözü bir keffaret ile telâfî ederek geri alıp o hurmeti kaldırmak lâzım geleceğini beyan ile mezkûr orfü kısmen ibka ve kısmen nesh ile ta'dil etmiş ve bu suretle çirkin âdetlerin ıslahı lüzumunu göstermiştir. Şöyle ki:

2. ﴿اَلَّذِينَ يُظَاهِرُونَ مِنْكُمْ مِنْ نِسَآئِهِمْ﴾ Kadınlarından zıhar yapan kimseler - ya'ni zıhar ta'bir olunan sözle kadınlarından uzaklaşan kimseler - sırt ve arka demek olan « ظَهْرٌ » kelimesinden me'huz olan zıhar veya muzahere: bir kimsenin zevcesine sen bana anamın zahrı ya'ni arkası gibisin demesi veya onun bir uzvunu kendine mahrem olan kadınlardan birinin karın, bel, kasık

gibi nazar haram olan bir uzvuna benzetmesidir ki halalı haram kılan çirkin bir sözdür. Evvel emirde bunun söylenmesi caiz olmıyan bir münker, bir cinayet olduğu anlatılmak üzere şöyle buyuruluyor. Cahiliyede o sözü söylemeyi adet etmiş olanlar bilmelidirlerki: ﴿مَا هُنَّ اُمَّهَاتِهِمْ﴾ o zıhar yapdıkları kadınlar onların anaları değildirler. ﴿اِنْ اُمَّهَاتُهُمْ اِلَّا الّٰٓئِ وَلَدْنَهُمْ﴾ onların anaları ancak onları doğurmuş olan valideleridir. - ki « وَاُمَّهَاتُكُمُ الّٰتِىٓ اَرْضَعْنَكُمْ » mantukıyle emzirenler ve «

اَلنَّبِىُّ اَوْلٰى بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ اَنْفُسِهِمْ وَاَزْوَاجُهٗٓ اُمَّهَاتُهُمْ

»

Sh:»4779

mantukıyle Peygamberin zevceleri dahi analar hukmündedir. ﴿وَاِنَّهُمْ﴾ ve haberleri olsunki onlar - o zıhar sözünü söyleyenler ﴿لَيَقُولُونَ مُنْكَرًا مِنَ الْقَوْلِ وَزُورًا﴾ herhalde münker, ya'ni gayri meşru', çirkin bir lakırdı ve bir yalan söyliyorlardı - yalandır. Çünkü kadınları anaları değildir. Hem gayre muzır bir yalandır, bir tezvirdir, kadının gönlünü kırar ve hukukunu haleldar eder.

Bununla beraber çirkin bir sözdür çünkü anasının veya mahreminin na mahrem bir uzvunu ağzına almaktır.

Bunlarla beraber Allahın halâl kıldığını haram kılmak gibi bir küstahlıkla hukukullaha tecavüzdür. O halde ağza alınmaması lâzım gelen bir cinayet, bir günahtır. Fakat söylenince de hukümsüz kalamaz. Ihbârı yalan olmakla beraber iktizasiyle bir hurmet inşâsından hâliy de olamaz. Öyle ki erkeğin ağzından çıkan bu çirkinlik kadının hayız zamanındaki ezaya benzer bir hurmet ifade eder

﴿وَاِنَّ اللّٰهَ لَعَفُوٌّ غَفُورٌ﴾ maamafih şu da muhakkak ki Allah afvı çok bir gafurdur. - Onun için o çirkinliği öyle günahkârlara tevbe ve rucu' ile o süzü geri almak ve bir keffaret ile o çirkinliği örtüp temizleterek afv-u mağfiretine irmek çaresini de teşrı' ve şu suretle ta'lim buyurmuştur: 3.

﴿وَالَّذِينَ يُظَاهِرُونَ مِنْ نِسَآئِهِمْ﴾ kadınlarından zıhara kalkışıp da ﴿ثُمَّ يَعُودُونَ لِمَا قَالُوا﴾ sonra dediklerini telâfı için dönecek olanlar - ya'ni söylediklerini geri alıp evvelki gibi zevcesiyle geçinmek, zevciyyet muamelesi yapmak istiyenler ki

Sh:»4780

bunu istemelidirler. Fakat kendilerini kirletmiş olan o çirkinliği telâfi edip temizleyebilmek için mücerred niyyet etmek veya sözü geri almak kâfi gelmeyip ona keffaret olacak güzel bir amel yapmak da lâzımdır.

﴿فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ﴾ onun için, ya'ni zıharden dönmek için çare bir rakabe azad etmektir. -

RAKABE, esasen boyun kökü demek ise de mecazen zatta ve alelhusus hürrolmıyan zatta şayı'dır. Ya'ni büyük veya küçük, erkek veya dişi bir kul azad edip hurriyyete kavuşturmak keffaret olarak vacibdir.

Demekki ındallah o çirkin sözü söylemek kadının haysiyyet ve mevcudiyyetini öldürmek mânasını tazammun etmek ı'tibariyle bir insanı hataen öldürmek cinayeti kadar büyük bir günâhtır. Ancak ona benzer bir keffaretindeki mü'mine kaydine hamlederek bunun da mü'min olmasını şart kılmış ise de Hanefiyye, hadise muhtelif olduğu zaman mutlakın mukayyede hamli caiz olmayıp ıtlakı üzere cereyan etmesi lâzım geleceğini ve binaenaleyh burada mü'min şart olmayıp velev gayri mü'min mutlak bir rakabe azadı kâfi olduğunu beyan etmişlerdir. Kör veya elleri yâhud ayakları kesik yâhud bir taraftan bir eliyle bir ayağı kesik yâhud ellerinin baş parmakları kesik olan kâfi olmadığını da söylemişlerdir. Hem bu azadı ﴿مِنْ قَبْلِ اَنْ يَتَمَآسَّاۗ﴾ temaslarından evvel - yapmak lâzımdır. Bu kayid, zıharın hörmet ifade ettiğini de dal bilişare suretiyle anlatmış oluyor. Ya'ni zıhar zevcin zevcesine el sürmesine mâni bir günah olduğu için onu geri almak istiyen zevc temizlenmesi için keffaret olan bu azadı zevcesiyle zevciyyet muamelesi yapmazdan evvel yapmak vacibdir. Ondan evvel temass ederlerse harâmı irtikâb etmiş, günaha girmiş olurlar. Gerçi nikâh bâkıy olduğu için bu bir zina olmazsa da hayız halinde

yaklaşmak gibi haram ve çirkinlik üstüne çirkinlik olur. ﴿ذٰلِكُمْ﴾ bu - ya'ni böyle temastan evvel bir rakabe azadı ile keffaret hukmünü duydunuz'a işte bu huküm ﴿تُوعَظُونَ بِهٖ﴾ siz bununla öğütlenirsiniz - va'ız olunur, nasihat alırsınız. Zıhar denilen şeyin Allah ındinde ne büyük bir cinayet olduğunu anlar ıbret alırsınız. ﴿وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ﴾ Hem Allah her ne yarasanız haberdardır. - Gerek zıhar gibi çirkin ve gerek bir kula hürriyyet kazandırmak gibi güzel amellerden gizli açık her ne yaparsanız bilir. Binaenaleyh yaptığımızı gizleriz de haberi olmaz zannetmeyiniz. 4. ﴿فَمَنْ لَمْ يَجِدْ﴾ her kim de güc yetiremezse - bir kul âzad etmek vücd-ü kudretini haiz olmaz: Gerek malca kendisine kifayet edecek mıkdardan fazla ıktidarı bulunmaz ve gerek hürr olmıyan memlûk bir kul bulunmazsa ﴿فَصِيَامُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ مِنْ قَبْلِ اَنْ يَتَمَآسَّا﴾ her ikisi temass etmezden evvel birbiri ardınca iki ay oruc tutsun - onun da keffareti budur.

﴿فَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ﴾ Buna da güç yetiremiyen - yine ikisi temass etmezden evvel ﴿فَاِطْعَامُ سِتِّينَ مِسْكِينًا﴾ altmış miskîn doyursun -sadakai fıtırde olduğu gibi hadîslerde beyan olunduğuna göre her miskîn için akallî buğdaydan yarım sâ', arpadan veya hurmadan olursa bir sâ' takdir olunmuştur. Herbirinin onları da kendisi gibidir. Tafsılâtı için fıkıh kitablarına müracaat oluna. Bu da

onun keffaretidir. İşte Cenabı Allah kudretlerin derecesine göre böyle üç derece keffaret ile zıhar münkerinin telâfîsini afv-ü mağfiretiyle teşri' buyurmuştur. ﴿ذٰلِكَ﴾ bu - beyan

Sh:»4782

olunan iycab ﴿لِتُؤْمِنُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِهٖ﴾ Allaha ve Resulüne iyman edesiniz diyedir. - Zıhar gibi Cahiliyye âdeti olan münkeratı bıraksanız da Allah ve Resulünün teşri' ve tebliğ buyurduğu güzel ahkâma iyman ve mucebince amel edesiniz diyedir. Çünkü bunda hem aile hayatı noktai nazarından kolaylık hem de ahlâkî bir temizlik ve güzellik vardır. ﴿وَتِلْكَ﴾ ve bunlar - bu beyan olunan hukümler, zıharın münker olması, rücuun meşruıyyeti ve temastan evvel istitaatin derecesine göre üç mertebe keffaretten birinin vücubu ﴿حُدُودُ اللّٰهِ﴾ Allahın ta'yin buyurduğu hududdur. - Bunları tecavüz etmek caiz olmaz. Binaenaleyh haddinizi bilin bu hududda durun. Bunun için Fukaha demişlerdir ki kadın zıhar yapan kocasını keffaret ve rücua cebreder. Ve keffaret yapılmayınca kendisini teslim etmez. Hâkim de kadının zararını def' için zevci habs-ü ta'zir ile keffarete cebir eyler. Keffaretimi yaptım derse yalancılıkla meşhur olmadıkca tasdık olunur. ﴿وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ اَلِيمٌ﴾ Bunları

tanımayıp tecavüz eden kâfirlere de elîm bir azâb vardır.

5. ﴿اِنَّ الَّذِينَ يُحَآدُّونَ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ﴾ - Bu âyet işbu Mücadele Sûresinin asıl «mâsika leh» ini teşkil eden hedefi demektir. Onun için bu mazmun evvel ve âhirinde tekrar olunacaktır. Ya'ni muhakkak ki Allah ve Resulüne hudud yarışına kalkanlar - Kazıy Beyzavînin kısaca beyanına göre Allah ve Resulünün hududunu tanımayıp onlara adavet eden veya onların ta'yin buyurduğu hududun gayrı ahkâm vazı' veya ihtiyar etmeğe kalkışan kimseler. Âlûsî tefsirinde bu münasebetle erbabı hall-ü akıd tarafından kanun vazı' ve salâhiyyetinin hududu hakkında ba'zı tafsılâtta bulunmuştur. Müraceat oluna, hasılı Allah ve Resulü

ile rekabete kalkışan kimseler ﴿كُبِتُوا﴾ itildiler, yâhud çarpıldılar, yâhud tepelendiler - Ukalâlık taslarken yüzleri üstü kakıldılar ﴿كَمَا كُبِتَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ﴾ onlardan evvelkilerin itildikleri, çarpıldıkları gibi ﴿وَقَدْ اَنْزَلْنَآ اٰيَاتٍ بَيِّنَاتٍ﴾ halbuki biz açık açık âyetler de indirmiştik - Peygamberin sıdkına delâlet ediyor, doğru yolu gösteriyor, Allah ve Resulüne

karşı gelmenin fenalığını anlatıyordu. Bundan başka ﴿وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ مُهِينٌ﴾

Kâfirlere bir de mühîn, hakaretli bir azâb var - Fakat o Dünyada değil, âhırette 6.

﴿يَوْمَ يَبْعَثُهُمُ اللّٰهُ جَمِيعًا﴾ o gün ki Allah onların hepsini birlikte toplayıp ba'sedecek de ﴿فَيُنَبِّئُهُمْ بِمَا عَمِلُوا﴾ yaptıklarını kendilerine haber verecek - şâhidler huzurunda tezlil, tahkır eyliyecek ﴿اَحْصٰيهُ اللّٰهُ وَنَسُوهُ﴾ onlar onu unutmuşlarsa da Allah onu bir bir saymış, defterlerine geçirmiştir. ﴿وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ﴾ ve Allah her şeye şâhiddir. - Hiç bir şey onun ılminden kaçmaz.

﴿٧﴾ اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا فِى السَّمٰوَاتِ وَمَا فِى الْاَرْضِ مَايَكُونُ مِنْ نَجْوٰى ثَلٰثَةٍ اِلَّا هُوَ رَابِعُهُمْ وَلَا خَمْسَةٍ اِلَّا هُوَ سَادِسُهُمْ وَلَآ اَدْنٰى مِنْ ذٰلِكَ وَلَآ اَكْثَرَ اِلَّا هُوَ مَعَهُمْ اَيْنَ مَاكَانُوا ثُمَّ يُنَبِّئُهُمْ بِمَا عَمِلُوا يَوْمَ الْقِيٰمَةِ اِنَّ اللّٰهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ﴾

﴿٨﴾ اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِينَ نُهُوا عَنِ النَّجْوٰى ثُمَّ يَعُودُونَ لِمَا
نُهُوا عَنْهُ وَيَتَنَاجَوْنَ بِالْاِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَمَعْصِيَتِ الرَّسُولِ وَاِذَا
جَآؤُكَ حَيَّوْكَ بِمَا لَمْ يُحَيِّكَ بِهِ اللّٰهُ وَيَقُولُونَ فِى اَنْفُسِهِمْ لَوْلَا
يُعَذِّبُنَا اللّٰهُ بِمَا نَقُولُ حَسْبُهُمْ جَهَنَّمَ يَصْلَوْنَهَا فَبِئْسَ الْمَصِيرُ
﴿٩﴾ يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوٓا اِذَا تَنَاجَيْتُمْ فَلَا تَتَنَاجَوْا بِالْاِثْمِ
وَالْعُدْوَانِ وَمَعْصِيَتِ الرَّسُولِ وَتَنَاجَوْا بِالْبِرِّ وَالتَّقْوٰى وَاتَّقُوا
اللّٰهَ الَّذِى اِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿١٠﴾ اِنَّمَا النَّجْوٰى مِنَ الشَّيْطَانِ
لِيَحْزُنَ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَلَيْسَ بِضَآرِّهِمْ شَيْئًا اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِ وَعَلَى
اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ﴿١١﴾ يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوٓا اِذَا قِيلَ
لَكُمْ تَفَسَّحُوا فِى الْمَجَالِسِ فَافْسَحُوا يَفْسَحِ اللّٰهُ لَكُمْ وَاِذَا
قِيلَ انْشُزُوا فَانْشُزُوا يَرْفَعِ اللّٰهُ الَّذِينَ اٰمَنُوا مِنْكُمْ وَالَّذِينَ
اُوتُوا الْعِلْمَ دَرَجَاتٍ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿١٢﴾ يَآ اَيُّهَا
الَّذِينَ اٰمَنُوٓا اِذَا نَاجَيْتُمُ الرَّسُولَ فَقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَىْ نَجْوٰيكُمْ
صَدَقَةً ذٰلِكَ خَيْرٌ لَكُمْ وَاَطْهَرُ فَاِنْ لَمْ تَجِدُوا فَاِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ
رَحِيمٌ﴾

Sh:»4785

﴿١٣﴾ ءَاَشْفَقْتُمْ اَنْ تُقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَىْ نَجْوٰيكُمْ صَدَقَاتٍ فَاِذْ لَمْ تَفْعَلُوا وَتَابَ اللّٰهُ عَلَيْكُمْ فَاَقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ وَاَطِيعُوا اللّٰهَ وَرَسُولَهُۥ وَاللّٰهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ﴿ۚ﴾

Meali Şerifi

Görmez misin Allah Göklerdekini ve Yerdekini hep bilir, herhangi bir üçün bir fısıltısı oluyor mu mutlak o dörtleyicileri, gerek beşin mutlak o altılayıcıları, gerek daha az gerek daha çok her nerede olsalar mutlak o beraberlerindedir, sonra bütün yaptıklarını Kıyamet günü kendilerine haber verir, haberiniz olsun ki Allah her şeyi tamamiyle bilir 7 Bakmaz mısın şunlara: Gizli konuşmadan nehyedildiler de sonra dönüp nehyolundukları şeyi yapıyorlar, günah, udvan ve Peygambere ısyan fısıldaşıyorlar, yanına geldiklerinde de seni Allahın sağlıklamadığı bir suretle sağlıklıyorlar, kendi içlerinde de Allah bizi söylediklerimizle ta'zib etse ya! Diyorlar, Cehennem onlara yeter, ona yaslanacaklar, artık o, ne fena âkıbettir 8 Ey o bütün iyman edenler! Sizler fısıldaştığınız vakıt günah, udvan ve Peygambere ısyan fısıldaşmayın iyilik ve takva

fısıldaşın ve Allahdan korkun ki ona haşrolunacaksınız 9 O gizli konuşmalar, (o fiskos) sırf Şeytandandır, iyman etmiş olanları kederlendirmek için, halbuki onlara bir şey zarar ettirecek değildir, meğerki Allahın izniyle ola, müminler de onun için hep Allaha dayansınlar 10 Ey o bütün iyman edenler! Sizlere meclislerde genişleyin denildiği vakıt genişleyiverin Allah da size genişlik versin, kalkın denildiği zaman da

Sh:»4786

kalkıverin ki Allah iyman edenlerinizi yükseltsin, ılim verilenleri ise derecat ile, ve Allah her ne yaparsanız haberdardır 11 Ey o bütün iyman edenler! Peygambere gizli ma'ruzatta bulunmak istediğiniz zaman fısıltınızdan önce bir sadaka takdim ediniz, bu sizin için hem bir hayır hem daha ziyade bir temizliktir, fakat gücünüz yetmezse şübhe yok ki Allah gafurdur rahîmdir 12 Ya!.. Fısıltınızdan önce sadakalar takdim etmekten korktunuz mu? Mâdemki yapmadınız Allah da size tevbe lûtfetti artık namaza devam edin ve zekâtı verin ve Allah ve Resulüne itaat edin ki Allah habîrdir her ne yaparsanız 13

7.

﴿اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا فِى السَّمٰوَاتِ وَمَا فِى الْاَرْضِ﴾ .

Allah tealânın her şey'e şâhid olduğuna istişhaddır. « اَلَمْ تَرَ » de rü'yet, şehudi âyâttan müstenbat ılim mânasınadır. Ya'ni görüp temaşa ettiğiniz Göklerin ve yerin melekûtundan tedbir ve idaresinden onlarda gerek temekkün ve gerek cüz'iyyet suretiyle olsun her ne varsa Allahın hepsini biliyor olduğuna sen kalbinle şehadet etmez misin? Ey muhatab.

﴿مَايَكُونُ مِنْ نَجْوٰى ثَلٰثَةٍ اِلَّا هُوَ رَابِعُهُمْ﴾ herhangi bir üçün necvası olmazki mutlak onların dörtleyicileri o olmasın, ya'ni herhalde onların beraberlerinde bulunur, onları dörtler - NECVÂ, Surei, enbiyada geçdiği üzere sir söyleşmek, gizli konuşma, Türkçesi, Kamus müterciminin ifadesi vechile fisildi, daha açıkcası fısıldı demektir. Yüksek tepe mânasına « نَجْوَةَ » den yâhud kurtuluş ma'nasına necattan me'huzdur. Sir konuşmak istiyenler, herkesin çıkamıyacağı yüksek yerlere çekilmek yâhud etrafın işitmesinden kurtulmak istemeleri mülâhazasiyle tesmiye edilmiş olduğunu söyliyenler vardır. (Âlûsî). Arabcada üçten ona kadar Rabi' hamsi gibi fail veznindeki sayı isimleri iki vecih

Sh:»4787

ile isti'mâl olunur. Birisinde üçüncü, dördüncü, beşinci ilh... Mânasına a'dadı rutbiyye dediğimiz ismi aded olur. Bu surette mensub olduğu adedin biri veya sonuncusu demek olup kendi mertebesinden adede

muzaf olur. Meselâ salisüselâse, rabiüerbaa, üçün biri yâhud üçüncü mertebede bulunanı, dördün biri veya dördüncü mertebede bulunanı mânasını ifade eder. Diğerinde ise ismi fail olup müştakk olduğu adedden bir eksiğine muzaf olur. Meselâ salis, üçliyen, rabi', dörtliyen, hamsi, beşliyen, sadis altılıyan ilh... Demek olup salisü isneyn, rabiü selâse, hamisü erbaa, sâdisü hamse diye kullanılır. Burada rabi' üçe muzaf olduğu için ikinci mânadadır. Yâni dörtliyen veya dörtleyici demektir. Sadis de bunun gibidir.

﴿وَلَا خَمْسَةٍ﴾ ne de bir beşin - necvası olmazki ﴿اِلَّا هُوَ سَادِسُهُمْ﴾ mutlak o altılayıcıları olmasın ﴿وَلَآ اَدْنٰى مِنْ ذٰلِكَ﴾ ve gerek ondan daha azın - ya'ni zikrolunan üç veya beşten azki iki veya dört, çünkü ikiden aşağı müşavere, müzakere, konuşma olmaz.

﴿وَلَآ اَكْثَرَ﴾ gerekse daha çoğun - ki altı veya daha ziyadenin necvası olmaz ki ﴿اِلَّا هُوَ مَعَهُمْ﴾ mutlak o beraberlerinde olmasın - ya'ni hepsinin beraberindedir. ﴿اَيْنَ مَا كَانُوا﴾ her nerede olurlarsa olsunlar - beraberlerindedir. Görülüyorki burada evvelâ üçten başlanmış, sonra beşe geçilmiş, ikisinde de tek adedler tasrih edilmiş, sonra da daha az veya daha çoğu icmal olunmuştur. Bunun bir hayli nükteleri vardır. Evvelâ sebebi nüzulüne işarettir. Zira rivayet olunuyorki Rabîa İbni Amr ile biraderi Habîb İbni Amr, bir de Safvan İbni Ümeyye üçü bir gün tenhaca konuşuyorlarmış, birisi Allah bizim söylediklerimizi bilirmi dersin? demiş, biri de ba'zısını bilir ba'zısını bilmez

demiş, üçüncüsü de ba'zısını bilirse hepsini bilir demiş, bu âyetin nüzulüne sebeb bunlar olmuştur.

Saniyen Surenin başında geçen mücadile kadın Peygamberle konuşurken yanlarında Hazreti Aişe de bulunduğu için üç kişi bulunuyorlardı. Salisen gizli konuşmak ekseriyya müşavere için olur. Müşavere iki kişi beyninde de olabilirse de ıhtilaf edildiği taktirde bir tarafın ziyade ile tercih olunabilmesi için müzakerenin üç, beş, yedi, dokuz gibi tek adedle yapılması evlâ olacağına işarettir. Hazreti Ömerin vefatı sırasında şurayı altı kişi yapması aşerei mübeşşereden olan o altı zatın müteayyin olmasından dolayıdır. Netekim Resulullah sallallâhü aleyhi vesellem sizden razı olarak irtihal buyurdu demiştir. Bununla beraber mahdumu Abdullahın hilâfetten hissası olmamak üzere icabında terciha medar olmak üzere beraberlerinde huzurunu şart ederek yine tek adede riayet eylemiştir. Rabian, böyle gizli konuşacak, encümenlerin komitaların ekseriya üç nihayet beş kişiden ibaret olması adetine işarettir. Maamafih daha aşağı, daha yukarı gizli cem'iyetler de olabileceğinden «

وَلَآ اَدْنٰى مِنْ ذٰلِكَ وَلَآ اَكْثَرَ » ile hepsi derc edilmiştir.

﴿ثُمَّ يُنَبِّئُهُمْ بِمَا عَمِلُوا يَوْمَ الْقِيٰمَةِ﴾ sonra bütün bunların yaptıkları amelleri

Kıyamet günü kendilerine haber verecek - amelleriyle onları terzil ve ta'zib eyliyecek

﴿اِنَّ اللّٰهَ بِكُلِّ شَىْءٍ عَلِيمٌ﴾ öyleya Allah her şey'e alîm.

8.

﴿اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِينَ نُهُوا عَنِ النَّجْوٰى ثُمَّ يَعُودُونَ لِمَا نُهُوا عَنْهُ﴾ - burada rü'yet « اِلٰى » ile sılalanmış olduğu için bakmak ma'nasınadır. Bu âyet de Yehudîlerle Münafıklar hakkında nâzil olmuştur. Surei Bekarede « وَاِذَا خَلَوْا اِلٰى شَيَاطِينِهِمْ » bak.

﴿وَيَتَنَاجَوْنَ بِالْاِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَمَعْصِيَتِ الرَّسُولِ﴾ hem de günah ve vebal ve Mü'minlere âdavet ve tecavüz ve Peygambere ısyan

Sh:»4789

fısıldaşıyorlar. - Gizli cem'iyyetler yapıyor, gizli gizli konuşuyorlardı.

﴿وَاِذَا جَآؤُكَ حَيَّوْكَ بِمَا لَمْ يُحَيِّكَ بِهِ اللّٰهُ﴾ -tehiyye, Allah ömürler versin, sabahınız hayır olsun gibi sağlık, esenlik dirki biz müslimanların tehıyyesi selâmdır. « تَحِيَّتُهُمْ فِيهَا سَلَامٌ » Peygambere verilecek selâm da «

اَلسَّلَامُ عَلَيْكَ يَا رَسُولَ اللّٰهِ. اَلصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَيْكَ يَا

رَسُولَ اللّٰهِ. اَلسَّلَامُ عَلَيْكَ اَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللّٰهِ وَبَرَكَاتُهُ

» gibi selâmlardır. Allah tealâ da Peygamberini «

وَسَلَامٌ عَلٰى عِبَادِهِ الَّذِينَ اصْطَفٰى. وَسَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِينَ. يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا » gibi salât-ü selâm ile

tehıyyelemiştir. Buharî, Müslim ve sairede Hazreti Aişeden rivayet olunduğuna göre Yehudîlerden bir takım

kimseler Resulullahın huzuruna geldiler « اَلسَّامُ عَلَيْكَ يَا اَبَا الْقَاسِمِ » dediler,

Aleyhissalâtü vesselam da « عَلَيْكُمْ » diye cevab verdi. Hazreti Aişe demiştirki ben: «

عَلَيْكُمُ السَّامُ وَلَعَنَكُمُ اللّٰهُ وَغَضِبَ عَلَيْكُمْ », bir rivayette de «

عَلَيْكُمُ السَّامُ وَالذَّامُ وَاللَّعْنَةُ » demiştim, Aleyhissalâtü vessellem «ya Aişe Allah

tealâ fahiş söyleyeni sevmez» buyurdu, işitmiyormusun « اَلسَّامُ » diyorlar dedim, sen de işitmedinmi?

ben « وَعَلَيْكُمْ » dedim buyurdu. İbni Esîr derki « سَامٌ » da. Meşhur olan hemzesizdir, bununla ölüm

murad ediyorlardı. Ba'zı rivayette hemzelidir. Onun ma'nası da dininizden bıkasınız demek oluyordu.

Ahmed İbni Hanbel ve Şü'abı iymanda Beyhekî dahi Abdullah ibni Ömer radıyallahü anhümadan şöyle

rivayet etmişlerdir: Yehudîler Resulullah sallallâhü aleyhi vesellem Hazretlerine « سَامٌ عَلَيْكَ »

diyorlar ve bununla şetim kasdediyorlardı, sonra nefislerinde «

لَوْلَا يُعَذِّبُنَا اللّٰهُ بِمَا نَقُولُ » diyorlardı, onun üzerine bu âyet nâzil oldu: «

وَاِذَا جَآؤُكَ حَيَّوْكَ بِمَا لَمْ يُحَيِّكَ بِهِ اللّٰهُ»

gönüllerinde diyorlardıki ﴿لَوْلَا يُعَذِّبُنَا اللّٰهُ بِمَا نَقُولُ﴾ Allah söylediğimizle bize azâb etseya!... - Yâni o Allahın Resulü ise ona tehıyye namına söylediğimiz söz sebebiyle Allah bize bir azâb veriverseya!.

Sh:»4790

Diye Dünyada azâb istiyorlar ﴿حَسْبُهُمْ جَهَنَّمُ﴾ onlara Cehennem yeter - Dünyada da azâb verilmez değil, lâkin Âhırette Cehennem azâbı her azâbdan bedter, hepsinin yerine yeter ﴿يَصْلَوْنَهَا﴾ onlar ona yaslanacaklar - içine atılacaklar ﴿فَبِئْسَ الْمَصِيرُ﴾ artık o ne fena masîrdir. - O Cehennem ne fena mead, ne kötü akıbettir. Dönüb varılacak yerlerin en fenası, düşülecek inkılâb yerlerinin en kötüsüdür. - 9.

﴿يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوٓا اِذَا تَنَاجَيْتُمْ الخ...﴾ Mü'minler gizli konuşmalardan, fısıldaşmaktan mutlak surette nehiy edilmiyor. Ancak günah, şuna buna teaddi ve tecavüz ve Peygambere ısyan mahiyyetinde şeyler konuşmaktan nehyediliyor. Ve gizli müzakereler yaptıkları zaman da hayr-ü hasenata ve Allahın azâbından korunmak yollarına dair konuşmakla emrolunuyorlar. Buharî, Müslim, Tirmizî ve Ebû Davud da İbni Mes'ud radıyallahü anhten rivayet olunduğu üzere Resuli

Ekrem Sallâllahü Aleyhi Vesellem buyurmuştur ki üç kişi bulunduğunuz vakıt nâsa karışıncıya kadar ikiniz diğerini bırakıp da fısıldaşmayın, çünkü o onu mahzun eder. Ulema demişlerdir ki iki kişi bir diğerinin yanında onun bilmediği bir lügat ile konuşmak da onu mahzun ettiği takdirde bunun gibidir.

Gizli konuşmak hakkındaki bu ta'limattan sonra açık meclislerdeki âdaba müteallık olmak üzere buyuruluyor ki 11.

﴿يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوٓا اِذَا قِيلَ لَكُمْ تَفَسَّحُوا فِى الْمَجَالِسِ فَافْسَحُوا يَفْسَحِ اللّٰهُ لَكُمْ﴾ Ey o bütün iyman edenler! Sizlere meclislerde, oturduğunuz yerlerde genişleyin denildiğinde genişleyiverin - ya'ni açılın, gelene yer verin denildiği zaman yer açın, ortalığı daraltmayın. İbni ebi Hatimin mukatil İbni Hibbandan tahricine göre Âlûsî bu âyetin sebebi nüzulünü

Sh:»4791

şöyle nakleylemiştir: Hazreti Peygamber Sallâllahü aleyhi vesellem Muhacirîn ve Ensar içinden Ehli Bedre ikram ederdi. Ehli bedirden bir takım zevat geldi ki Sâbit İbni Kays İbni Şemmas da onlardandı, meclis ise

daha evvel gelenler ile dolmuştu, Resulullahın müvacehesinde durdular, «

اَلسَّلَامُ عَلَيْكَ اَيُّهَا النَّبِىُّ وَرَحْمَةُ اللّٰهِ وَبَرَكَاتُهُ » dediler, Resulullah da

وَعَلَيْكُمُ السَّلَامُ وَرَحْمَةُ اللّٰهِ وَبَرَكَاتُهُ « » diye selâmlarını karşıladı, sonra

meclistekilere selâm verdiler, onlar da selâm ile karşıladılar, bunun üzerine ayakta dikildiler, bir yer açılmasına muntazır oldular, kimse yer açmadı, onların ayakta kalmaları Resulullahı müteessir etti, etrafındakilerden ba'zılarına kalk ya fülân, ya fülân diye bir kaç kişiyi kaldırdı, onların da hoşlarına gitmediği yüzlerinden belli oldu. Münafıklar bunu lâkırdıya vesîle edindiler, yakınına oturanı kaldırıp da sonra geleni oturtması adalet değil dediler, işte bu âyet bu sebeble nâzil oldu. Hasen ve Yezid İbni ebi Habîb gibi ba'zıları ise Sahabe harb saflarında kıtal mevkı'lerinde kıskançlık eder sıkı dururlar, şehid olmak rağbetiyle ba'zısı ba'zısına yer açmazdı, bu âyet bu sebeble nâzil oldu. Demişlerdir. Ma'nanın buna da şumulü yok değil ise de ekseriyyet peygamberin meclisindeki izdiham dolayısiyle nâzil olduğunu söylemişlerdir. Hasılı her hangisi olursa olsun bulunduğunuz mecslislerde darlık yapmayın etrafınızdakilere sıkıntı vermeyin, genişleyin, açılın denildiği zaman ne suretle olursa olsun yer açın genişletin

﴿يَفْسَحِ اللّٰهُ لَكُمْ﴾ ki Allah size genişlik versin ﴿وَاِذَا قِيلَ انْشُزُوا﴾ kalkın yâhud yukarı geçin - denildiğinde de ﴿فَانْشُزُوا﴾ hemen kalkıverin

﴿يَرْفَعِ اللّٰهُ الَّذِينَ اٰمَنُوا مِنْكُمْ﴾ ki Allah içinizden iyman edenleri, ya'ni hakikaten

iymanlı olan ve bu emirlere de temiz

Sh:»4792

yürekle iyman eden mü'minleri yükseltsin - iyman ile emre imtisallerinin mükâfatı olarak Dünyada

muvaffakıyyet, güzel nam, âhırette Cennet köşklerinde makam ile rif'at versin

﴿وَالَّذِينَ اُوتُوا الْعِلْمَ دَرَجَاتٍ﴾ nefisleri ılme verilmiş olan zatları da derecat ile

yükseltsin - bilhassa ılim ile meşgul ve mucebince âmil olan ulemayı da derecelerle daha yüksek

makamlara geçirsin. Bu âyet ılmin fazıleti ve ulemanın rif'ati hakkındaki sarih delillerdendir. Bu babda bir

çok ehadîsi şerife de vardır. Ezcümle: İmamı A'zam Ebû Hanîfe Hazretlerinin Müsnedinde İbni Mes'ud

radıyallahü anh Hazretlerinden rivayet eylediği şu hadîsi şerîf bu babda ne kadar mühimdir. Resuli Ekrem

Sallallahü aleyhi vesellem buyurmuştur ki: «

يَجْمَعُ اللّٰهُ الْعَلَمَاءَ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ فَيَقُولُ اِنّى لَمْ اَجْعَلْ حِكْمَتِى فِى قُلُوبِكُمْ اِلَّا وَاَنَا اُرِيدُ بِكُمُ الْخَيْرَ اذْهَبُوا اِلَى الْجَنَّةِ فَقَدْ غَفَرْتُ لَكُمْ عَلٰى مَا كَانَ مِنْكُمْ = Ya'ni Allah Tealâ Kıyamet günü ulemayı cem' edip

de buyuracak ki: Ben size sırf hayır murad ettiğim cihetle hikmetimi kalblerinize koydum, haydin Cennete

gidin, çünkü sizden vakı' olan kusurlarınıza karşı size mağfiret buyurdum». Tirmizî, Ebu Davud, Darimî şu

hadîsi merfuan Ebüdderda' radıyallahü anh Hazretlerinden rivayet etmişlerdir: «

فَضْلُ الْعَالِمِ عَلٰى الْعَابِدِ كَفَضْلِ الْقَمَرِ لَيْلَةَ الْبَدْرِ عَلَى سَائِرِ الْكَوَاكِبِ » Âlimin âbid üzerine fazlı Kamerin bedir gecesi sair kevakib üzerine fazlı gibidir. Yine

Tirmizî Ebu Ümame radıyallahü anhten: Resulullah buyurdu ki «

فَضْلُ الْعَالِمِ عَلٰى الْعَابِدِ كَفَضْلِى عَلٰى اَدْنَاكُمْ اِنَّ اللّٰهَ عَزَّ وَ جَلَّ وَ مَلٰئِكَتَهُ وَ اَهْلَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ حَتَّى نَمْلَةً فِى جُحْرِهَا وَ حَتَّى الْحُوتَ لَيُصَلُّونَ عَلَى مُعَلِّمِ النَّاسِ الْخَيْرَ»

Âlimin âbid üzere fazlı benim ednanıza fazlım gibidir. Muhakkak ki Allah Tealâ azze ve cell ve Melâikesi ve

Semavat ve Arz ahalîsi hattâ yuvasında karınca ve hattâ balıklar insanlara hayır öğretene salevat getirirler.

Darimî Hazreti Hasenden: Resulullah şöyle buyurmuştur: «

مَنْ جَاءَهُ الْمَوْتُ وَهُوَ يَطْلُبُ الْعِلْمَ لِيُحْيَى بِهِ الْاِسْلَامَ فَبَيْنَهُ وَ بَيْنَ النَّبِيِّينَ دَرَجَةٌ = Her kim islâmı ihya için ılim taleb ederken ölüm

kendisine

gelirse onunla Peygamberler arasında tek bir derece vardır.» Şu hadîsler de pek mühimdir. Deylemî

Firdevste Ümmühanî radıyallahü anhadan: Aleyhissalâtü Vesselâm buyurmuştur ki: «

اَلْعِلْمُ مِيرَاثِى وَ مِيرَاثُ الْاَنْبِيَاءِ قَبْلِى = Ilim benim miyrasım ve benden

evvelki Peygamberlerin miyrasıdır.» İbni Adiyy Hazreti Ali radıyallahü anhten: «

اَلْعُلَمَاءُ مَصَابِيحُ الْاَرْضِ وَ خُلَفَاءُ الْاَنْبِيَاءِ وَ وَرَثَتِى وَ وَرَثَةُ الْاَنْبِيَاءِ = Ulema arzın ışıkları ve enbiyanın halifeleri ve benim varislerim ve enbiyanın

varisleridirler.» İbnünnecar Hazreti Enes radıyallahü anhten: «

اَلْعُلَمَاءُ وَرَثَةُ الْاَنْبِيَاءِ يُحِبُّهُمْ اَهْلُ السَّمَاءِ وَ يَسْتَغْفِرُ لَهُمُ الْحِيتَانُ فِى الْبَحْرِ اِذَا مَاتُوا اِلَى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ = Ulema veresetül

enbiyadır, ehli Sema onlara mahabbet eder ve öldükleri vakıt denizdeki balıklar Kıyamete kadar onlara

istiğfar ederler.» Ahmed ibni Hanbel ve İbni Hibban, Ebüdderda' radıyallahü anhten: «

مَنْ سَلَكَ طَرِيقًا يَطْلُبُ فِيهِ عِلْمًا سَلَكَ اللّٰهُ بِهِ طَرِيقًا مِنْ طُرُقِ الْجَنَّةِ، وَ اَنَّ الْمَلَائِكَةَ لَتَضَعُ اَجْنِحَتَهَا لِطَالِبِ الْعِلْمِ رِضًى بِمَا يَصْنَعُ، وَ اِنَّ الْعَالِمَ يَسْتَغْفِرُ لَهُ مَنْ فِى السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ حَتَّى الْحِيتَانُ فِى جَوْفِ الْمَاءِ، وَ اِنَّ الْعُلَمَاءَ وَرَثَةُ

اَلْاَنْبِيَاءِ وَ اِنَّ اَلْاَنْبِيَاءَ لَمْ يُوَرِّثُوا دِينَارًا وَلَا دِرْهَامًا وَ اِنَّمَا وَرَّثُوا الْعِلْمَ فَمَنْ اَمَدَّهُ فَقَدْ اَخَذَ بِحَظٍّ وَافِرٍ = Her kim bir yola sülûk eder onda ılim taleb eylerse Allah Tealâ onu Cennet yollarından bir yola sülûk ettirir ve Melekler talibi ılme kanadlarını gererler, san'atını hoşlandıkları için. Ve ulema veresetülenbiyadır, ve Enbiya ne dinar ve dirhem miyras bırakmadılar ancak ılim miyras bıraktılar. Şu halde onu alan çok bir nasîb almış olur.»

İbnünneccar Enes radıyallahü anhten: «

اَلْعُلَمَاءُ قَادَةٌ وَالْمُتَّقُونَ سَادَةٌ وَ مُجَالَسَتُهُمْ زِيَادَةٌ = Ulema kumandanlar, müttekıler efendiler ve onlarla oturmak kârdır.» Hatib, İbni Ömer radıyallahü anhümadan: «

وُزِنَ حِبْرُ الْعُلَمَاءِ بِدَمِ الشُّهَدَاءِ فَرَجَّحَ عَلَيْهِ = Ulemanın mürekkebi şühedanın kaniyle tartıldı da ondan ağır geldi.». Taberanî Evsatta Ebu Hüreyre radıyallahü anhten: «

تَعَلَّمُوا الْعِلْمَ وَ تَعَلَّمُوا لِلْعِلْمِ السَّكِينَةَ وَالْوَقَارَ وَتَوَاضَعُوا لِمَنْ تَعَلَّمُونَ مِنْهُ = Ilmi öğrenin ve ılm için sekînet ve vekar da öğrenin ve kendisinden ılim öğreneceğiniz kimseye tevazu' edin.» Deylemî Firdevste Hazreti Aliy radıyallahü anhten: «

عَالِمٌ يُنْتَفَعُ بِهِ خَيْرٌ مِنْ اَلْفِ عَابِدٍ = Kendisiyle intifa' olunan âlim bin âbidden hayırlıdır.» İbni Adiy, Hatîb, İbni Asakir,

Sh:»4794

Ebüdderda' radıyallahü anhten: «

تَعَلَّمُوا مَا شِئْتُمْ اَنْ تَعَلَّمُوا فَلَنْ يَنْفَعَكُمُ الْعِلْمُ حَتَّى تَعْمَلُوا بِمَا تَعْلَمُونَ = Öğrenmek istediğinizi öğrenin fakat bildiğinizle amel etmedikçe ılmin size hiç menfeati olmaz.» Ebülhasen İbni Ahzemi Medinî, Emalîsinde Hazreti Enes radıyallahü anhten: «

تَعَلَّمُوا الْعِلْمَ مَا شِئْتُمْ فَوَ اللّٰهِ لَا تُؤْجَرُوا بِجَمْعِ الْعِلْمِ حَتَّى تَعْمَلُوا = Ilimden istediğinizi öğrenin fakat amel etmedikçe ılim toplamakla me'cur olmazsınız vallahi.» Ahmed ibni Hambel, Buharî, Müslim Hazreti Muaviyeden, yine Ahmed ibni Hanbel ve Tirmizî İbni Abbastan ve İbni Mace Ebû Hüreyreden radıyallahü anhüm: «

مَنْ يُرِدِ اللّٰهُ بِهِ خَيْرًا يُفَقِّهْهُ فِى الدِّينِ = Her kime Allah hayır murad ederse onu dinde fakıh eder.» Taberanî İbni Ömerden radıyallahü anhüma: «

اَفْضَلُ الْعِبَادَةِ الْفِقْهُ وَ اَفْضَلُ الدِّينِ الْوَرَعُ = Ibadetin efdali fıkıhtır, dinin efdali vera'dır.». Hatîb, Cabirden radıyallahü anh: «

اَكْرِمُوا الْعُلَمَاءَ فَاِنَّهُمْ وَرَثَةُ الْاَنْبِيَاءِ فَمَنْ اَكْرَمَهُمْ فَقَدْ اَكْرَمَ اللّٰهَ وَ رَسُولَهُ = Ulemaya ikram ediniz. Çünkü onlar Enbiyanın varisleridirler, onun için her kim

onlara ikram ederse Allah ve Resulüne ikram etmiş olur.» Rafiî, Behz ibni hakîmden, O babasından, dedesinden: «

مَنِ اسْتَقْبَلَ الْعُلَمَاءَ فَقَدْ اسْتَقْبَلَنِی وَ مَنْ زَارَ الْعُلَمَاءَ فَقَدْ زَارَنِی وَ مَنْ جَالَسَ الْعُلَمَاءَ فَقَدْ جَالَسَنِی وَ مَنْ جَالَسَنِی فَكَاَنَّمَا جَالَسَ رَبِّی = ulemayı istıkbal eden beni istıkbal etmiş olur, ulemayı ziyaret eden beni ziyaret etmiş olur, ulema meclisinde bulunan benim meclisimde bulunmuş olur, benim meclisimde bulunan da sanki Rabbımın meclisinde bulunmuş gibi olur.» Deylemî ibni Mes'uddan ve Ebu Hüreyreden radıyallahü anhüma: «

تَعَلَّمُوا الْعِلْمَ قَبْلَ اَنْ يُرْفَعَ فَاِنَّ اَحَدَكُمْ لَا يَدْرِی مَتٰی يَفْتَقِرُ اِلَی مَا عِنْدَهُ = ılim refi' olunmazdan evvel ılmi öğrenin çünkü her biriniz yanındakine ne zaman muhtac olacağını bilmez.» Ahmed, Darimî, Taberanî ve Ebüşşeyh tefsirinde ve İbni Merduye Ebi Umameden radıyallahü anh: «

يَا اَيُّهَا النَّاسُ خُذُوا مِنَ الْعِلْمِ قَبْلَ اَنْ يُقْبَضَ الْعِلْمُ وَقَبْلَ اَنْ يَرْفَعَ الْعِلْمُ، قِيلَ يَا رَسُولَ اللّٰهِ كَيْفَ يُرْفَعُ الْعِلْمُ وَ هٰذَا الْقُرْاٰنُ بَيْنَ ظَهْرِنَا فَقَالَ اَیْ ثَكِلَتْكَ اُمُّكَ وَ هٰذِهِ الْيَهُودُ وَالنَّصَارٰی بَيْنَ اَظْهُرِهِمُ الْمَصَاحِفُ لَمْ يُصْبِحُوا يَتَعَلَّقُونَ

بِالْحَرْفِ مِمَّا جَاءَتْ بِهِ اَنْبِيَاءُهُمْ اَلَا وَ اِنَّ ذَهَابَ الْعِلْمِ اَنْ يَذْهَبَ جُمْلَتُهُ ثَلٰثَ مَرَّاتٍ = ey nas ılim kabz olunmazdan

Sh:»4795

evvel, ılim ref' olunmazdan evvel ılimden nasîb alın, denildi ki: Yaresulallah Kur'an bizim aramızda iken ılim nasıl ref' olunur? Buyurduki: hay seni anan yitirsin: işte Yehûd ve Nesarâ, aralarında kitablar var, Fakat Peygamberlerinin getirdiğinden bir harfe tutunmaz olmuşlardır. Haberiniz olsun ki ılmin gitmesi cümlesinin gitmesidir, ılmin gitmesi cümlesinin gitmesidir. Ilmin gitmesi cümlesinin gitmesidir.» Ahmed ibni Hanbel, Buharî, Müslim, Neseî, İbni mâce, İbni Ömerden radıyallahü anhüma «

اِنَّ اللّٰهَ لَا يَقْبِضُ الْعِلْمَ اِنْتِزَاعًا بِتَنْزِعَةٍ مِنَ الْعِبَادِ وَلٰكِنْ يَقْبِضُ الْعِلْمَ بِقَبْضِ الْعُلَمَاءِ حَتّٰى اِذَا لَمْ يَبْقَ عَالِمًا اتّخَذَ النَّاسُ رُؤَسَاءَ جُهَّالًا فسُئِلُوا فَاَفْتُوا بِغَيْرِ عِلْمٍ فَضَلُّوا وَاَضَلُّوا

= Allah tealâ ılmi kullardan nez' ederek soymak suretiyle kabzetmek velakin ülemayı kabz ile ılmi kabz eder, hiç bir âlim bırakmayınca da nas bir takım cahil başlar edinirler, onlara sorulur, onlar da ılimsiz fetva verirler hem doğru yoldan saparlar hem de saptırırlar.» Ebu Nüaym ve Deylemî Ebu Hüreyreden

radıyallahü anh: «

يَخْرُجُ فِى اٰخِرِ الزَّمَانِ قَوْمٌ رُؤَسَاءَ جُهَّالًا يُفْتُونَ النَّاسَ فَيَضِلُّونَ وَ يُضِلُّونَ = ahir zamanda bir kavm çıkar, cahiller başlara geçerek nasa fetva verirler hem dâll hem mudıll olurlar.» İbni Neccar Ebu Hüreyreden radıyallahü anh: «

يُؤْتَى بِعُلَمَاءِ السُّوءِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَيُقْذَفُونَ فِى نَارِ جَهَنَّمَ فَيَدُورُ اَحَدُهُمْ فِى جَهَنَّمَ بِقَصْبَةٍ كَمَا يَدُورُ الْحِمَارُ بِالرَّحَا فَيُقَالُ لَهُ يَاوَيْلَكَ بِكَ اِهْتَدَيْنَا فَمَا بَالُكَ قَالَ اِنِّى كُنْتُ اُخَالِفُ مَا كُنْتُ اَنْهَاكُمْ = kötü âlimler Kıyamet günü getirilir, Cehennem ateşine atılır, her biri Cehennemde bir casaba ile değirmen döndüren merkeb gibi döner dolaşır, ona: vay sana biz seninle yolumuzu düzeltmiştik bu halin ne? Denilir, derki: ben sizi nehyettiğim şeyleri tutmaz, hılâfını yapardım.» Deylemî firdevste İbni Abbastan radıyallahü anhüma: «

اٰفَةُ الدِّينِ ثَلَاثَةٌ فَقِيهٌ فَاجِرٌ وَاِمَامٌ جَائِرٌ وَ مُجْتَهِدٌ جَاهِلٌ = dinîn afeti üçtür: fakîhi facir, İmamı câir, müctehidi cahil» Askerî Hazreti Ali radıyallahü anhten: «

اَلْفُقَهَاءُ اُمَنَاءُ الرُّسُلِ مَا لَمْ يُدَاخِلِ الدُّنْيَا وَ يَتَّبِعُوا السُّلْطَانَ فَاِذَا فَعَلُوا ذٰلِكَ فَاحْذَرُوهُمْ = Fukaha Peygamberlerin emînleridir Dünyaya dalmadıkları ve saltanat uyuntusu olmadıkları müddetçe, fakat onu yapdılarmı o zaman onlardan

hazeredin». Ahmed İbni Hanbel Hazreti Ömerden

Sh:»4796

radıyallahü anh: «

= اِنَّ اَخْوَفَ مَا اَخَافُ عَلٰى اُمَّتِى كُلُّ مُنَافِقٍ عَلِيمِ اللِّسَانِ

Ümmetimin aleyhine korktuğumun en korkuncu her bir dili bilgiç münafıktır.» Yine Ahmed ibni Hambel ve

ebu Nüaym Hilyede Hazreti Ömer radıyallahü anhten: «

اَخْوَفُ مَا اَخَافُ عَلٰى اُمَّتِى الْاَئِمَّةُ الْمُضِلُّونَ = ümmetimin aleyhine

korktuğumun en korkuncu ıdlâl edici imamlardır.». Taberanî İbni Mes'udden radıyallahü anh: her hangi bir

adam kendisine Allah tealâ bir ılim vermiş de onu ketmetmiş ise Kıyamet günü Allah da ona ateşten bir

gem vurur.» İbni asakir Ebu Hüreyreden radıyallahü anh: «

اِنَّ اَشَدَّ النَّاسِ عَذَابًا يَوْمَ الْقِيٰمَةِ عَالِمٌ لَمْ يَنْفَعْهُ اللّٰهُ بِعِلْمِه

= Kıyamet günü nâsın en ziyade azâb çekeceği o âlimdir ki ona ılmiyle menfeat vermemiştir.» Tirmizî İbni

Ömerden radıyallahü anhüma: «

مَنْ تَعَلَّمَ الْعِلْمَ لِغَيْرِ اللّٰهِ فَلْيَتَبَوَّأْ مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ = Her kim ılmi

Allahın gayrı için öğrenirse ateşten oturacağı yere hazırlansın». Ebuşşeyh, Ubade İbni Samit radıyallahü anhten: «

اَلْعِلْمُ خَيْرٌ مِنَ الْعَمَلِ وَ مِلَاكُ الدِّينِ الْوَرَعُ وَالْعَالِمُ مَنْ يَعْمَلُ بِعِلْمِهِ وَ اِنْ كَانَ قَلِيلًا = Ilim amelden hayırlıdır, dinin kıvamı ise vera' ve takvadır, ve Âlim az da olsa ılmiyle amel edendir.» İbni Lâl Mekârimi ahlâkta Hazreti Aliden radıyallahü anh: «

اَلَا اُنَبِّئُكُمُ الْفَقِيهَ كُلُّ الْفَقِيهِ مَنْ لَا يُقْنِطُ النَّاسَ مِنْ رَحْمَةِ اللّٰهِ وَلَا يُؤيِسُهُمْ مِنْ رُوْحِ اللّٰهِ وَلَا يُومِنُهُمْ مَكْرَ اللّٰهِ وَلَا يَدَعُ الْقُرْاٰنَ رَغْبَةٌ اِلٰى مَاسِوَاهُ اَلَا لَا خَيْرَ فِى عِبَادَةٍ لَيْسَ فِيهَا تَفَقُّهٌ وَلَا فِى عِلْمٍ لَيْسَ فِيهِ تَدَبُّرٌ = Size tam fakıhı haber vereyim mi? Allahın rahmetinden nasın ümidini kesmiyen ve Allahın revhinden onları ye'se düşürmiyen ve Allahın mekrinden onları emîn kılmıyan ve masivaya rağbet için Kur'anı bırakmıyan kimsedir, haberiniz olsun ki ne tefakkuh olmıyan bir ıbadette ne de tedebbür bulunmıyan bir ılimde hayır yoktur.» Hatîb Elmüttefak Velmüfterakte Şeddad ibni Evsten radıyallahü anh: «

لَا يَفْقَهُ الْعَبْدُ كُلَّ الْفِقْهِ حَتَّى يَمْقُتَ النَّاسَ فِى ذَاتِ اللّٰهِ وَ حَتَّى لَا يَكُونَ اَحَدٌ اَمْقَتَ فِى نَفْسِهِ = Abd, Allahın zati hakkında halka ve herkesten ziyade kendi nefsine bugz etmedikçe tam bir fekahetle fakıh olmaz.»

Velhasıl ılmin, ulemanın gerek fazıleti ve gerek âfatı hakkında hadîs kitablarında pek çok hadîsler vardır. Netekim Kenzülummalde yüzlercesine nakleder. Bütün bunlardan anlaşılan hulâsa ise, ılmin amelden başkaca haddi zatında bir fazl-ü meziyyeti bulunmakla beraber

Sh:»4797

ındallah derecat ile yüksekliğe şayan olan ulema nefislerini ılme verip ılmiyle amel eden ulemadır. Onun için ulema, ılmiyle amel etmeli, mü'minler de ulemaya hurmet ve ikram eylemelidirler. Ulema, ılmin şerefini, mevzuunun şerefi, gayesinin şerefi, mesailinin kuvveti ile mütenasib olmak üzere üç noktai nazardan derecata ayırmışlardır. Ahnef İbni Kays demiştir ki ılm ile takviye edilmiyen ızzet, nihayet bir zillete münkalib olur.

﴿وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ﴾ ve Allah bütün amellerinize habîrdir. - Ona göre mükâfat veya mücazat edecektir. Bu tezyil, ılimden matlûb amel olduğunu ıhtar ve ılme hurmet etmiyenleri inzardır.

12. ﴿يَـٰٓ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوٓا اِذَا نَـاجَيْتُمُ الرَّسُولَ﴾ - Bu âyet de bilhassa Resulullahın meclisinde zati risaletine hususî olarak fısıldamak suretiyle bir şey arzetmek istiyenlerin Âdabı hakkında nâzil olmuştur. İbni Abbas Hazretlerinden rivayet olunduğuna göre bir takımları Resulullahın meclisinde kendilerini göstermek için lüzumlu lüzumsuz fısıltı ile Zati Risaletpenahîlerine bir şeyler arzetmeğe kalkıyor ve bu gittikçe çoğalıyordu, Aleyhissalâtü Vesselâm lûtf-u semahati hasebiyle hiçbirini reddetmiyordu, bu sebeble bu âyet nâzil oldu. Katadeden rivayet olunduğuna göre de zenginler Peygamberin huzuruna geliyorlar bu suretle sık sık münacatta bulunarak mecliste fukaraya galebe ediyorlardı. Aleyhissalâtü Vesselâm bunların çok oturmalarından ve çok fısıldaşmaya kalkmalarından sıkılıyordu bu âyet nâzil oldu. Buyuruluyor ki: Ey bütün iyman edenler Peygambere bir şey fısıldamak istediğiniz vakıt ﴿فَقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَىْ نَجْوٰيكُمْ صَدَقَةً﴾ fısıltınızdan önce bir sadaka

takdim ediniz - ki mıkdarı ne olursa olsun ﴿ذٰلِكَ﴾ bu - suretle bir sadaka takdimi ﴿خَيْرٌ لَكُمْ﴾ sizin için hayırdır. - Muhtac olanları sevindirecek ve size sevab kazandıracak bir

hayırdır. ﴿وَاَطْهَرُ﴾ hem de daha ziyade bir temizliktir. - Peygambere münacatta bulunmak hususunda niyyetlerin samimiyyetine ve malınızda fukarının gözü kalmamasına ve ahlâkın tasfiyesiyle hayr-ü hasenatı âdet edinmeğe sebeb olur. ﴿فَاِنْ لَمْ تَجِدُوا﴾ şayed bulamazsanız - sadaka takdimine gücünüz yetmezse ﴿فَاِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾ O halde de Allah gafurdur rahîmdir. - Öyle sadaka takdim edemiyecek olan fukaranın da fısıltı ile ma'ruzatta bulunmasına ruhsat verir. Burada gafûr isminin zikri « قَدِّمُوا » emrinin vücub için olduğuna bir tenbih demektir. Şundan da gaflet edilmemek lâzımdır ki Resulullah kendi namına hediyye kabul eder idiyse de sadaka kabul etmezdi, hattâ âli Resule bile sadaka ve zekât almak haramdır. Onun için burada takdimi emr olunan sadakadan murad lüzumuna göre fukaraya sarfedilmek üzere takdim olunacak sadakadır. Netekim Sûrei Nisa'da « لَا خَيْرَ فِى كَثِيرٍ مِنْ نَجْوٰيهُمْ اِلَّا مَنْ اَمَرَ بِصَدَقَةٍ اَوْ مَعْرُوفٍ اَوْ اِصْلَاحٍ بَيْنَ النَّاسِ وَمَنْ يَفْعَلْ ذٰلِكَ ابْتِغَآءَ مَرْضَاتِ اللّٰهِ فَسَوْفَ نُؤْتِيهِ اَجْرًا عَظِيمًا » buyurulmuştu. Bununla beraber burada emrolunan sadakanın takdimi vücubu, çok geçmeden bundan sonra gelecek olan âyet ile nesh edilmiştir.

Hâkim ve İbni Münzir ve Abd İbni Humeyd ve daha başkaları şöyle rivayet etmişlerdir: Hazreti Ali

radıyallahü anh ve kerremallahü vecheh demiştir ki: Kitabullahta bir âyet vardır, onunla benden evvel

kimse amel etmedi, benden sonra da kimse amel etmiyecektir: Necvâ âyeti: «

يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوٓا اِذَا نَاجَيْتُمُ الرَّسُولَ الخ۰۰۰», Yanımda bir

dinar vardı

Sh:»4799

onu on dirheme sattım, Peygamber Sallâllahü Aleyhi Vesellem Hazretlerine her ne zaman münacatta

bulundumsa Necvamın önünde bir dirhem takdim ettim, sonra da o âyet nesholundu, kimse onunla amel

etmedi « ءَاَشْفَقْتُمْ » âyeti nazil oldu. 13.

﴿ءَاَشْفَقْتُمْ اَنْ تُقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَىْ نَجْوٰيكُمْ صَدَقَاتٍ﴾ fısıltınızın önünde

sadakalar takdim etmekten korktunuz ha? - Demek ki ondan sonra bir iki sadaka takdim eden olmuş ise de

çok olmamış, fısıltı hevesinin arkası kesilmiş idi, ya'ni sadaka takdim etmekle fukaralığa düşeriz diye

korktunuz, necvanızın önünde çok sadakalar takdim edemediniz de münâcattan vazgeçtiniz değil mi

﴿فَاِذْ لَمْ تَفْعَلُوا﴾ mademki yapmadınız - yapabileceğiniz halde yapmadınız

﴿وَتَابَ اللّٰهُ عَلَيْكُمْ﴾ Allah da size tevbe ile nazar buyurdu - Kusurunuzu afvedip yine

sadaka takdim etmeksizin Peygambere münacatta bulunmanıza müsaade etti. Bunun şükrânesi olmak üzere ﴿وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ﴾ o halde namaza devam edin ﴿فَاَقِيمُوا الصَّلٰوةَ﴾ ve zekâtı verin ﴿وَاَطِيعُوا اللّٰهَ وَرَسُولَهُۥ﴾ ve Allaha ve Resulüne itaat eyleyin - gerek meclislerin âdabı ve gerek diğer ahkâm gibi sair emirlerde itaatsizlik yapmayın da iycabını icra ve infaz eyleyin ﴿وَاللّٰهُ خَبِيرٌ﴾ ki Allah habîrdir - haberdardır, bir lâhza ılminden kaçırmaz ﴿بِمَا تَعْمَلُونَ﴾ her ne yapıyorsanız - gerek zâhirde gerek bâtında, gerek taat, gerek ma'sıyet, gerek fiil gerek terk hepsini bilir. Ona göre karşılığını verir.

Sh:»4800

﴿١٤﴾ اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِينَ تَوَلَّوْا قَوْمًا غَضِبَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ ۭ مَاهُمْ مِنْكُمْ وَلَا مِنْهُمْ ۙ وَيَحْلِفُونَ عَلَى الْكَذِبِ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿١٥﴾ اَعَدَّ اللّٰهُ لَهُمْ عَذَابًا شَدِيدًا ۭ اِنَّهُمْ سَآءَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٦﴾ اِتَّخَذُوٓا اَيْمَانَهُمْ جُنَّةً فَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ فَلَهُمْ عَذَابٌ مُهِينٌ ﴿١٧﴾ لَنْ تُغْنِيَ عَنْهُمْ اَمْوَالُهُمْ وَلَآ اَوْلَادُهُمْ مِنَ اللّٰهِ شَيْـًٔا ۭ اُولٰۗىِٕكَ اَصْحٰبُ النَّارِ ۚ هُمْ فِيهَا خٰلِدُونَ ﴿١٨﴾ يَوْمَ يَبْعَثُهُمُ

اللّٰهُ جَمِيعًا فَيَحْلِفُونَ لَهُ كَمَا يَحْلِفُونَ لَكُمْ وَيَحْسَبُونَ اَنَّهُمْ
عَلٰى شَىْءٍ ؕ اَلَآ اِنَّهُمْ هُمُ الْكَاذِبُونَ ﴿۱۹﴾ اِسْتَحْوَذَ عَلَيْهِمُ
الشَّيْطَانُ فَاَنْسٰيهُمْ ذِكْرَ اللّٰهِ ؕ اُولٰٓئِكَ حِزْبُ الشَّيْطَانِ ؕ اَلَآ اِنَّ
حِزْبَ الشَّيْطَانِ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿۲۰﴾ اِنَّ الَّذِينَ يُحَآدُّونَ
اللّٰهَ وَرَسُولَهُٓ اُولٰٓئِكَ فِى الْاَذَلِّينَ ﴿۲۱﴾ كَتَبَ اللّٰهُ لَاَغْلِبَنَّ
اَنَا۠ وَرُسُلِى ؕ اِنَّ اللّٰهَ قَوِىٌّ عَزِيزٌ ﴿﴾

Sh:»4801

﴿۲۲﴾ لَاتَجِدُ قَوْمًا يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ يُوَآدُّونَ مَنْ
حَآدَّ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ وَلَوْ كَانُوٓا اٰبَآءَ هُمْ اَوْ اَبْنَآءَ هُمْ اَوْ
اِخْوَانَهُمْ اَوْ عَشِيرَتَهُمْ ؕ اُولٰٓئِكَ كَتَبَ فِى قُلُوبِهِمُ الْاِيمَانَ
وَاَيَّدَهُمْ بِرُوحٍ مِنْهُ ؕ وَيُدْخِلُهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ
خَالِدِينَ فِيهَا ؕ رَضِىَ اللّٰهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ ؕ اُولٰٓئِكَ حِزْبُ اللّٰهِ
اَلَآ اِنَّ حِزْبَ اللّٰهِ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿﴾

Meali Şerifi

Bakmaz mısın şunlara ki Allahın gadab etmiş olduğu bir kavma yardaklık etmektedirler, onlar ne sizdendirler ne onlardan ve bilip dururken yalan yere yemin ederler 14 Allah onlar için şiddetli bir azâb hazırladı, hakikat onlar ne fena işler yapıyorlar 15 Yeminlerini bir siper edindiler de Allah yolundan men'ettiler onun için onlara hakaretli bir azâb var 16 İhtimali yok onları ne malları ne evlâdları hiç bir suretle Allahdan kurtaramaz, onlar ashabı nardır, hep onun içinde kalacaklardır 17 O gün ki Allah onları toplıyarak ba'sedecek de size yemin ettikleri gibi ona da yemin edecekler ve sanacaklar ki bir şey yapıyorlar, İşte onlar hep o yalancılardır 18 Şeytan üzerlerine istîlâ etmiştir de kendilerine Allah düşüncesini unutturmuştur, onlar şeytan hizbi, (şeytan tarafdarı) dırlar, uyanık ol ki şeytanın hizbi hep husrana düşenlerdir 19 Allah ve Resulüne hudud yarışına kalkanlar herhalde onlar en alçaklar içindedirler 20 Allah yazdı: Celâlim hakkı için herhalde ben yenerim ben ve Resullerim, şübhe yok ki Allah kavîdir azîzdir 21 Allaha ve Âhıret gününe iyman eder hiç bir kavmı Allah ve Resulüne hudud yarışına kalkışan kimselerle sevişir bulamazsın, babaları veya oğulları veya kardeşleri veya hısımları, hemşerileri olsalar bile, işte Allah öyle kimseleri sevmeyen bir kavmın kalblerine iymanı yazmış ve kendilerini tarafından bir ruh ile te'yid buyurmuştur ve onları altından ırmaklar akar Cennetlere koyacak, içlerinde

ebediyyen

Sh:»4802

kalacaklardır, öyle ki Allah onlardan hoşnud, onlar Allahdan hoşnud, işte onlar Allah hizbidir, uyanık ol ki

Allahın hizbi muhakkak hep felâha irenlerdir 22

14. ﴿اَلَمْ تَرَ﴾ Bakmaz mısın - teaccüb ve istihkar ile dikkat nazarlarını celb için Peygambere veya hıtab şanından olan her kişiye hıtabdır. Ya'ni ne çirkin halleri var bak ﴿اِلَى الَّذِينَ﴾ şunlara - şu münafıklara ﴿تَوَلَّوْا قَوْمًا غَضِبَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ﴾ Allahın gadab etmiş olduğu bir kavme yardaklık etmektedirler. - Münafıklar Yehûdîlere yardaklık ediyor, mü'minlerin esrarını onlara naklediyorlardı ﴿مَاهُمْ مِنْكُمْ وَلَا مِنْهُمْ﴾ onlar ne sizdendirler ne de onlardan - arada müezzeb, bir buraya bir oraya çalkanır münafıklardır.

﴿وَيَحْلِفُونَ عَلَى الْكَذِبِ وَهُمْ يَعْلَمُونَ﴾ ve bile bile yalan yere yemin ederler -

Rivayet olunuyor ki Resuli Ekrem Sallâllahü Aleyhi Vesellem bir gün hucrelerinden birinde oturuyor yanında da Müslimanlardan bir kaç zat bulunuyordu, şimdi yanınıza şeytan gözlü birisi gelecek buyurdu, derken gök gözlü birisi çıktı geldi, Resulullah ona: Sen ve arkadaşların bana neye şetm ediyorsunuz? Buyurdu, öyle bir şey yapmadığına yemin etti, bırak beni de gideyim arkadaşlarımı da getireyim dedi, gitti, çağırdı geldi, onlar da yemin ettiler, bunun üzerine bu âyet nâzil oldu. İmam Ahmed İbni Hanbel, Bezzar, İbni Münzir ve İbni Ebî Hâtim ve Delâilde Beyhekî, ve İbni Merduye ve Hâkim, İbni Abbastan böyle isim tasrıh etmiyerek rivayet etmişler ve nihayetinde « يَوْمَ يَبْعَثُهُمُ اللّٰهُ جَمِيعًا فَيَحْلِفُونَ لَهُ كَمَا يَحْلِفُونَ لَكُمْ » âyetinin ve mabadının nâzil olduğunu söylemişlerdir. Süddî ve Mukatilden

Sh:»4803

naklolunan rivayette ise isim tasrih olunarak o gelen adamın gök gözlü, esmer, kısa boylu hafif sakallı Abdullah İbni Nebtel namında birisi olduğu ve vechi meşruh üzere arkadaşlariyle beraber yemin ettikleri, ve onun üzerine bu âyetin indirildiği nakledilmiştir. Bunların cem'inde münafat olmadığından buradan sûrenin nihayetine kadar bu sebeble nâzil olmuş bulunduğu söylenebilir. Âlûsînin zabtettiği üzere İbni

Nebtel - ki nunun fethi banın sükûnü, sonra tâi müsennatı fevkıyye ve lâm ile - İbni Haris İbni Kaysı Ensariyyi Evsîdir. İbni Kelbî ve Belâzirî bunu münafıklar miyanında zikretmişler, Ebu Ubeyde de Sahabeden saymıştır. İbni Hacer de bunun tevbe ettiğine muttalı' olduğunu söylemiştir. Kamus sahibinin «Abdullah İbni Nebîl Keemîr minelmünafıkîn» dediği de bu veya başka birisi olmak muhtemildir. 19. ﴿اُولٰٓئِكَ﴾ onlar, ya'ni yukarıdan beri evsafı zikrolunan ve şeytanın da istîlâsı altında kalıp da Allah düşüncesini unutanlar hep ﴿حِزْبُ الشَّيْطَانِ﴾ Şeytan hizbi - Şeytan tarafdarı, Şeytan partisidir. ﴿اَلَآ اِنَّ حِزْبَ الشَّيْطَانِ هُمُ الْخَاسِرُونَ﴾ Uyanık ol ki Şeytanın hizbi muhakkak hep husrana düşenlerdir. - Çünkü ebedî nı'meti zayi' edip kendilerini azâba ma'ruz kılarak nefislerine ziyan etmişlerdir.

20. ﴿اِنَّ الَّذِينَ يُحَآدُّونَ اللّٰهَ وَرَسُولَهُٓ﴾ Şübhe yok ki Allah ve Resulüne yarışa kalkan haddini bilmezler ﴿اُولٰٓئِكَ﴾ öyleler - bütün o gördükleriniz, hallerini dinlediklerinizﷺ ﴿فِى الْاَذَلِّينَ﴾ hep en alçaklar içindedirler, Evvelîn ve âhırîn içinde halkın en aşağılık en zillete lâyık alçaklarından ma'duddurlar. - Çünkü iki muhasım taraftan birinin zillet ve sefaletinin derekesi, husumet ettiği tarafın ızzet ve kuvvetinin

derecesi ile ma'kûsen mütenasibdir. 21. ﴿كَتَبَ اللّٰهُ﴾ Allah yazdı - ezelde hukmünü verip silinmesi bozulması kabil olmıyan bir yazı ile Levhi mahfuzda tesbit eyledi, Katadeden mervî olduğu üzere bu ta'bir, kasem makamına carîdir, yazdı ki: ﴿لَاَغْلِبَنَّ﴾ celâlim hakkı için herhalde ben yenerim ﴿اَنَا وَرُسُلِىۜ﴾ ben ve Resullerim - onun için peygamberler katlolunsalar bile da'valarında gerek huccet ve gerek seyf ı'tibariyle galib ve muzaffer olurlar. ﴿اِنَّ اللّٰهَ قَوِىٌّ عَزِيزٌ﴾ Çünkü Allah kuvvet ve ızzetine nihayet olmıyan ve şerik-ü nazîri bulunmıyan çok kuvvetli bir azîzdir. Kuvveti ile Resullerini mensur eder, muradına karşı asla mağlûb edilmez 22.

﴿لَاتَجِدُ قَوْمًا يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ﴾ Allah ve Ahıret gününe iyman eden hiç bir kavmı ﴿يُوَآدُّونَ مَنْ حَآدَّ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ﴾ Allaha ve Resulüne hadd yarışına kalkışan kimselerle sevişir bir halde bulamazsın - Öyle kimselerle sevişmek Allaha ve Ahırete iymanın muktezasiyle daban dabana zıddır. Zira onlara o halde o haysiyyetle meveddet küfre mahabbettir. Çünkü Allah ve Resulüne muhâdde küfrün en şeniıdir. Küfre mahabbet ise iyman ile ictima' etmez. Âyetin zâhirine bu ma'na daha münasibdir. Maamafih müfessirînin bir çoğu kelâmî bir nükteye mebni bunu şu ma'na ile tefsir etmişlerdir. «Sevmemeleri gerektir, sevmemelidirler»

﴿وَلَوْ كَانُوٓا اٰبَآءَهُمْ اَوْ اَبْنَآءَهُمْ اَوْ اِخْوَانَهُمْ اَوْ عَشِيرَتَهُمْۜ﴾

- Sûrei Mümtehane de «

لَا يَنْهٰيكُمُ اللّٰهُ عَنِ الَّذِينَ لَمْ يُقَاتِلُوكُمْ فِى الدِّينِ وَلَمْ يُخْرِجُوكُمْ مِنْ دِيَارِكُمْ » âyetiyle «

اِنَّمَا يَنْهٰيكُمُ اللّٰهُ عَنِ الَّذِينَ قَاتَلُوكُمْ فِى الدِّينِ » âyeti mazmunlarını da burada mülâhaza etmelidir. ﴿اُولٰٓئِكَ﴾ işte onlar - o Allah ve Resulüne yarışa kalkışan kimseleri sevmiyen mü'minler

Sh:»4805

yok mu ﴿كَتَبَ فِى قُلُوبِهِمُ الْاِيمَانَ﴾ Allah onların kalblerine iymanı yazmıştır. - Yalnız lisanlarında değil, kalblerinde tesbit eylemiş yerleştirmiştir. Bundan anlaşılır ki asıl iyman kalb işidir. ﴿وَاَيَّدَهُمْ بِرُوحٍ مِنْهُ﴾ ve kendilerini tarafından bir rûh ile te'yid buyurmuştur. - Kalblerine hayat veren ilâhî bir ırfan nuriyle kuvvetlendirmiştir. Onun için Allahı unutmazlar, Âhıret yolunu görür, sevileceği sevilmiyeceği tanırlar, Allah ve Resulüne itaat ederler, Allah yolunda her fedakârlığı yaparlar. ﴿وَيُدْخِلُهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ﴾ hem Allah onları altından ırmaklar akar Cennetlere koyacaktır. ﴿خَالِدِينَ فِيهَا﴾ o suretle ki içlerinde ebediyyen kalmak

üzere ﴿رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ﴾ öyle ki Allah onlardan hoşnud onlar da

Allahdan hoşnud - hem merdıyye hem radıye olarak Allahın rıdvanına irmişler

﴿أُولٰٓئِكَ حِزْبُ اللّٰهِ﴾ işte bu evsafını duyduğun mü'minler Allahın hizbidirler. - Allah

askeri ve Allah dininin yardımcıları, Allah yolunda mücahede eden mücahidlerdir.

﴿اَلَآ اِنَّ حِزْبَ اللّٰهِ هُمُ الْمُفْلِحُونَ﴾ uyanık ol ki Allahın hızbi muhakkak hep

felâh bulanlardır. - Dünya ve Âhıret hayır ve murada irenler ancak onlardır.

اَللّٰهُمَّ اجْعَلْنَا مِنْهُمْ .

İşte Mücadele Sûresinin de Hatimesi budur. Bunu berveci âtî Haşr Sûresinin tesbih ve tenzih ile

başlıyarak ta'kıyb etmesi de ne kadar güzel ve ne kadar yerinde olduğunu da iyzaha hacet yoktur.

اَللّٰهُمَّ احْشُرْنَا فِى زُمْرَةِ الصَّالِحِينَ .